

De glanzende bolzakpijp, hernieuwde toename nog geen probleem

Adriaan Gmelig Meyling, Stichting ANEMOON

Sinds 1977 komt de glanzende bolzakpijp voor in Nederland. Na een uitbreiding en afname, zien we de laatste jaren weer een duidelijke toename. Is dit reden voor grote zorgen?

Uiterlijk en kenmerken

De glanzende bolzakpijp (*Aplidium glabrum*) is een kolonievormende soort. Dat wil zeggen dat er vele honderden individuele zakpijpjes aaneengegroeid zijn, die gezamenlijk een sponsachtig geheel, een 'kolonie', vormen. Bij *A. glabrum* zijn deze kolonies halfdoorschijnend, meestal geelroze van kleur. Als ze uit het water worden gehaald zijn ze opvallend glanzend en voelen ze stevig en glad aan. De naam bolzakpijp wijst op de vorm van de kolonies. Ze nemen vaak min of meer de vorm aan van een afgeplatte bol. De omtrek is echter meestal niet mooi rond, maar heeft vaak uitstulpingen. De hele kolonie is voorzien van onregelmatig gerangschikte gaatjes. Om ieder gaatje is een ringetje te zien van minder doorschijnend weefsel. Wie beter kijkt, ziet dat ieder gaatje de opening vormt van een doorschijnend 'buisje', ieder buisje is de instroomopening van een afzonderlijk zakpijpje. De kolonies bereiken een middenlijn tot 10 cm en een hoogte tot 3 cm. Individuele zakpijpjes bereiken hoogten tot circa 8 mm. De ringetjes rond de instroomopeningen zijn circa 1 mm in doorsnede.

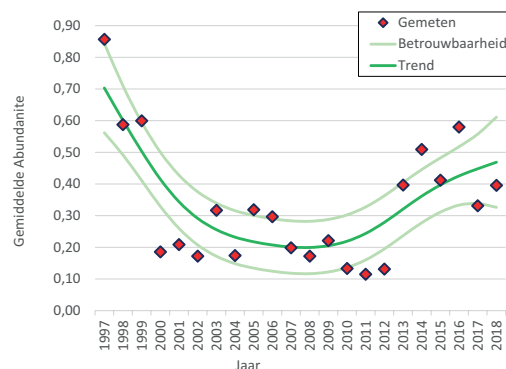
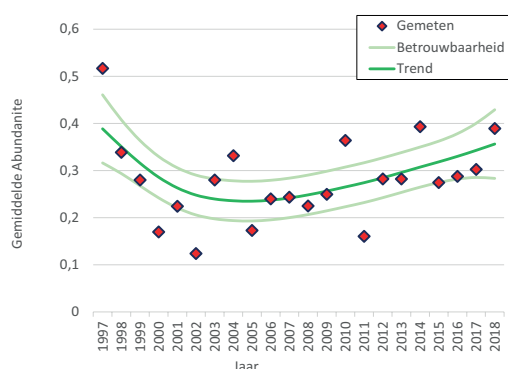
Kolonie van de glanzende bolzakpijp.
(Foto: Wijnand Vlierhuis)

Verspreiding in Nederland

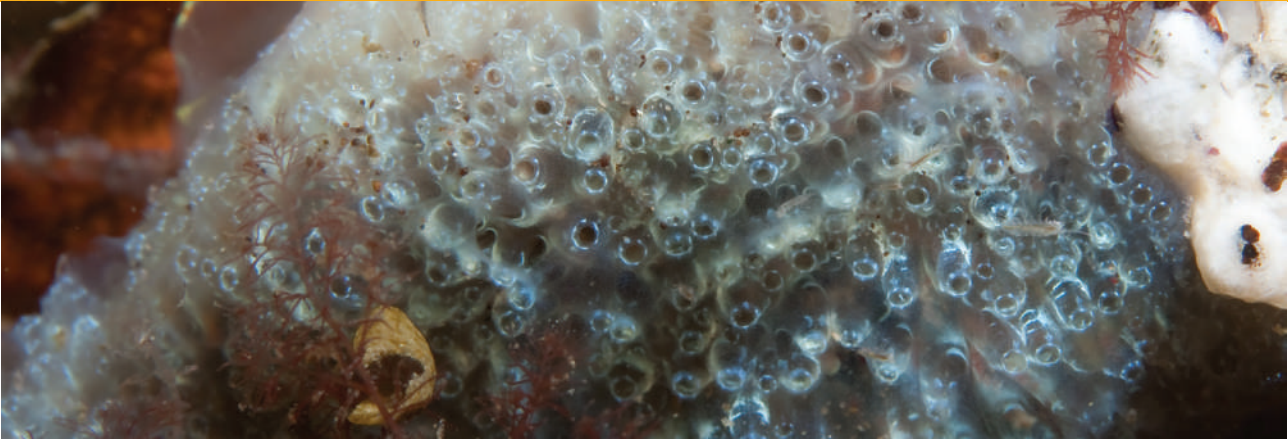
De glanzende bolzakpijp is in 1977 voor het eerst gevonden in de Oosterschelde. Rond 1988 werd de soort voor het eerst in het Grevelingenmeer waargenomen. De soort werd pas in 2009 in de Waddenzee gevonden. Mede door de toename van het wrakduiken na 2010, is de soort ook op meerdere plekken vastgesteld op wrakken in de Noordzee.

Trend

Na 1977 nam de soort in de Oosterschelde snel toe, maar werd nooit zo massaal als bijvoorbeeld de beruchte druipzakpijp (*Didemnum vexillum*), een andere exotische kolonievormende zakpijp, die vanaf begin jaren negentig massaal de Oosterschelde en het Grevelingenmeer heeft gekoloniseerd.

Trend van het voorkomen van de Glanzende bolzakpijp in respectievelijk de Oosterschelde en het Grevelingenmeer in de periode van 1997 t/m 2018. De blauwrode stippen geven de gemiddelde jaar abundanties, die zijn waargenomen door MOO-waarnemers, waarbij gecorrigeerd is voor onevenredige verdelingen van de waarnemersinspanning over jaren, maanden en locaties. De middelste lijn geeft de trendlijn berekend met TrendSpotter gebaseerd op de gemiddelde jaarabundanties. Het gebied tussen de bovenste en onderste lijn geeft het betrouwbaarheidsinterval van 95% om de trendlijn. Zie voor methode: Loos, L.M. van der & A.W. Gmelig Meyling, 2019. Het Duiken Gebruiken 4. Gegevensanalyse van het Monitoringproject Onderwater Oever (MOO). Fauna-onderzoek met sportduikers in Oosterschelde en Grevelingenmeer. Periode 1994 t/m 2018. Stichting ANEMOON. Dit rapport is in april 2020 beschikbaar gekomen via www.anemoon.org/duikengebruiken

*Detail van een kolonie van de glanzende bolzakpijp, waarbij de individuele met elkaar vergroeide zakpijpjes zichtbaar zijn.
(Foto: Wijnand Vlierhuis)*

Er zijn ons geen signalen bekend dat de glanzende bolzakpijp in het algemeen of plaatselijk tot problemen heeft geleid. Voor de Oosterschelde geldt dat de aanvankelijk sterke toename in de eerste helft van de negentiger jaren van de vorige eeuw tot stilstand is gekomen en er daarna een afname optrad. Bij het Monitoringproject Onderwater Oever (MOO) van Stichting ANEMOON, waarbij deze soort sinds 1997 wordt gemonitord door duikers, zien we dat die afname doorzet tot circa 2002. Vanaf circa 2003 tot en met 2018 (het laatste jaar van de analyse) treedt er weer een langzame toename van de populatie op. Rond 2018 ligt de omvang van de populatie in de Oosterschelde weer ongeveer op het niveau van 1998. Het niveau van 1997 wordt echter nog niet gehaald. In het Grevelingenmeer zien we eveneens een sterke afname sinds de start van het MOO en een toename sinds 2013.

De afname na 1990 heeft vermoedelijk voor een deel te maken met de opkomst van de druipzakpijp. Uit de MOO-gegevens komt naar voren dat de druipzakpijp nog steeds massaal voorkomt en de populatie niet afneemt. Een directe relatie tussen het voorkomen van beide soorten is er dus niet.

Herkomst

Het is onduidelijk wat het oorspronkelijke leefgebied is van de glanzende bolzakpijp. Er wordt verondersteld dat deze zakpijp inheems is in het noordwestelijke deel van de Stille Oceaan, aangezien de soort al vóór 1906 langs de Russische en Japanse kusten is aangetroffen. Maar de soort komt ook voor langs de noordwestelijke kusten van de Atlantische Oceaan en wordt ook daar beschouwd als inheems. De soort werd vermoedelijk in de Europese wateren ingevoerd via aangroei op scheepsrompen. De introductie in de Oosterschelde is vermoedelijk te wijten geweest aan de oesterkweek, waarbij de soort is meegekomen met schelpdieren vanuit de Ierse Zee.

Impact

Glanzende bolzakpijpen voeden zich met plankton. Daarom kan er concurrentie zijn met inheemse 'filterfeeders'. Dit zijn dieren die plankton en andere voedseldeeltjes uit het water filteren, zoals tweekleppige schelpdieren, garnalen en sponzen. Omdat glanzende bolzakpijpen zich hechten op een vaste plek op het substraat, kunnen ze andere inheemse soorten die daarvan afhankelijk zijn, verdringen. Ondanks de toename die de laatste jaren weer wordt gezien, ligt het niet voor de hand dat deze soort binnen enkele jaren een probleem gaat vormen. De hoeveelheid bezet substraat is nog altijd gering en met de huidige toename is het niet te verwachten dat grote oppervlakten bezet gaan worden.

'Het Duiken Gebruiken 4'

In april 2020 is een uitgebreide rapportage gepubliceerd over de door MOO-waarnemers waargenomen aantalsveranderingen van 163 soorten in de Oosterschelde en het Grevelingenmeer in de periode van 1994 tot en met 2018. Ook zijn kaarten opgenomen van de verspreiding van deze soorten, waaronder ook diverse exoten. Voor wie meer wil weten zie: www.anemoon.org/duikengebruiken